دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی

سال هجدهم، شماره‌ی ۶۲
تابستان ۱۳۹۷، صفحات ۴۴-۳۱

*فرزانه فروتنی[۱]
خدیجه همای صالحی[۲]

برنامه ریزی گردشگری در زمینه حیات وحش شهرستان دزفول

تاریخ دریافت: ۱۳۹٤/۰۱/۲٦ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۲/۰٦

چکیده

شهرستان دزفول در شمال استان خوزستان قرار دارد که از نظر جاذبه‌های طبیعی و تاریخ اجتماعی(مردم‌شناسی)، یکی از مناطق بسیار غنی در ایران محسوب می‌شود. این منطقه به واسطه وجود گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری مانند گوزن زرد ایرانی، لاک‌پشت فراتی، پلنگ ایرانی و انواع پرندگان بومی و مهاجر، می‌تواند از جمله زیستگاه‌های متنوع گیاهی و جانوری نیز به‌شمار آید. هدف از این تحقیق، برنامه‌ریزی گردشگری در زمینه‌ی حیات‌وحش شهرستان دزفول در جهت شناخت مهم‌ترین گونه‌ی جانوری موثر در جذب اکوتوریست‌ها، شناخت مهم‌ترین فعالیت‌های مربوط به حیات‌وحش در منطقه و ارائه راهکارهایی برای بهره‌برداری اقتصادی با توجه به پایدار بودن منطقه می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق۲۰۰ نفر شامل (کارشناسان طبیعت‌گرد و اکوتوریست‌های بومی) می‌باشند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه‌ی محقق ساخته بود که روایی آن توسط چند تن از اساتید صاحب‌نظر و پایایی آن با استفاده از آزمون مقایسه دو نسبت، انجام شد. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی(توزیع کااِسکوئر) بهره گرفته شد. نتایج به‌دست آمده حاکی از آن است که بین حیات‌وحش منطقه و فرهنگ‌سازی معرفیِ جاذبه‌ها و جذب گردشگر، رابطه‌ی معنادار وجود دارد. پرنده‌نگری و ماهی‌گیری جزء پتانسیل‌های بالقوه در منطقه بوده و برنامه‌ریزی‌های صحیح علمی می‌تواند عامل مهمی برای درآمدزایی ساکنان این منطقه، با توجه به توسعه‌ی پایدار در محیط جغرافیایی آن

*۱- دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز. (نویسنده مسئول).
E-mail: foroutani.farzane@gmail.com

۲- هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

باشد. همچنین شهرستان دزفول با داشتن گونه‌ی منحصربه‌فرد «آندمیک ایرانی» سمندر لرستانی، می‌تواند به‌عنوان یک منطقه‌ی مهم پرجاذبه، در سطح ایران و جهان مورد توجه قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: گردشگر، حیات‌وحش، شهرستان دزفول، سمندر لرستانی.

مقدمه

دسته‌بندی جاذبه‌های گردشگری و رعایت اصول استانداردسازی برای توسعه آن از مسائل مهم صنعت گردشگری به‌شمار می‌آید؛ به‌گونه‌ای که باید در هر محیطی، ابتدا نوع جاذبه‌ها را مورد تجزیه‌وتحلیل قرار داده و درجه اهمیت آن را بررسی کرد، سپس با توجه به ارزش و دسته‌بندی جاذبه‌ها، بهترین و موثرترین آن‌ها را در وهله نخست مورد احیا قرار داده و سپس متناسب با توسعه‌ی گردشگری در این منطقه، به توسعه و گسترش جذابیت‌های حاشیه‌ای پرداخت؛ البته این امر خود نیازمند شناسایی جاذبه‌های گردشگری در سراسر مناطق کشور است. به‌عنوان نمونه «حیات‌وحش» را می‌توان یکی از همین جاذبه‌ها در هر منطقه‌ی جغرافیایی برشمرد. امروزه صنعت گردشگری در جهان یکی از منابع درآمدزایی و ازجمله عوامل موثر در ایجاد ارتباطات فرهنگی بین کشورهاست، که به عنوان گسترده‌ترین صنایع خدماتی موجود، حائز اهمیت است. هر کشوری برای جذب توریست و کسب درآمد از این راه باید دو شاخص مهم را در برنامه‌های اقتصادی خود قرار دهد: اول، عوامل بالقوه در جذب گردشگر(منابع و جاذبه‌ها) و دیگری، برنامه‌ریزی در ارائه خدمات و تولید محصولات مربوطه در صنعت گردشگری (khataei et al, 2008: 3).

«اکوتوریسم» یکی از زیرشاخه‌های صنعت توریسم است که تاکید آن بر جاذبه‌های طبیعی و محیطی است و بخش مهمی از فعالیت‌های گردشگری را در دنیا به خود اختصاص داده است. به عبارت دیگر، اکوتوریسم سفر به مناطق حساس، بکر، سالم و معمولا حفاظت شده است. این حرکت برای گردشگر یک سفر آموزنده می‌باشد که درآمد حاصل از آن صرف حفاظت از منطقه شده و مستقیما در رشد و توسعه‌ی اقتصادی و تقویت سیاسی جوامعِ محلی تاثیر می‌گذارد و موجب تکریم فرهنگ‌های گوناگون در سطح بین‌المللی حقوق بشر می‌گردد (Drumm, Moore, 2008: 1). شهرستان دزفول در شمال استان زرخیز خوزستان واقع شده است که از نظر جاذبه‌های طبیعی جزء مناطق بسیار غنی بوده و دارای پتانسیل‌های قوی در زمینه اکوتوریسم است (Badakhshan, Hassanpoor, 2010: 11). این منطقه‌ی جغرافیایی دارای زیستگاه‌های متنوعِ طبیعی و به واسطه‌ی آن، وجود گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری مانند گوزن زرد ایرانی، لاک‌پشت فراتی، پلنگ ایرانی و انواع پرندگان بومی و مهاجر است. به‌عنوان مثال، گونه‌ی منحصربه‌فرد «سمندر لرستانی» که در بین بیست ایستگاه شناسایی شده در ایران ۱۵ مکانِ پراکندگی آن در شهرستان دزفول می‌باشد، به نوبه خود اهمیت این منطقه را در جهان اثبات می‌کند (Safaei, 2014: 70). لازم به ذکر است که به دلایل مختلفی مانند عدم تدبیر و برنامه‌ریزی مدیران مربوطه، ناآگاهی مردم از گونه‌های مختلف جانوری، تخریب زیستگاه‌ها با سمی نمودن لاشه‌ی حیوانات شکار شده و قرار دادن آن‌ها در مسیر شکارچیان طبیعی، در نتیجه کم شدن طعمه‌هایی مانند

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

گوزن زرد ایرانی در منطقه، انقراض شیر ایرانی در کوهستان‌های شمالی دزفول را موجب شده است (Ziaie,1996: 21). از صنعت گردشگری به‌عنوان یک استراتژی محافظتی استفاده می‌شود که برنامه‌ریزی در راستای آن کمک به مردم بومی هر منطقه است و توسعه پایدار مناطق را در بر دارد. چون حیات‌وحش هر منطقه جزء ذخایر طبیعی است و پتانسیل خوبی برای جذب اکوتوریست‌های عادی و متخصص دارد شناخت مهم‌ترین گونه‌ی جانوری موثر در جذب اکوتوریست‌ها، شناخت مهم‌ترین فعالیت‌های مربوط به حیات‌وحش در منطقه و ارائه راهکارهایی برای بهره‌برداری اقتصادی با توجه به پایدار بودن منطقه از مهم‌ترین اهداف این تحقیق به‌شمار می‌آید.

(Kruger (2005), Pichering & Hill (2007), Verissimo (2009), (2011), (2014), Barua (2010), Seth Appiah-O (2011), Xiang (2011), Deluca (2012), Sukserm (2012), Maciejewski (2014), Ling-en (2014), Mobaraki (2008), Moradi (2012)

به موضوع اهمیت حیات‌وحش و جانوران در حال انقراض پرداخته‌اند.

مواد و روش‌ها

برای تبیین دقیق مساله، اهداف و فرضیه‌های تحقیق حاضر، روش تحقیق برمبنای هدف، کاربردی و بر مبنای ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی انتخاب شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات و آزمون فرضیه‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. یادآور می‌شود که جامعه‌ی آماری شامل دو گروه کارشناسان طبیعت‌گرد و اکوتوریست‌های بومی می‌باشد.
فرضیه‌ها به شرح زیراست:

۱- بین حیات‌وحش منطقه و جذب گردشگر رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

۲- فرهنگ‌سازیِ معرفیِ صحیح جاذبه‌های اکوتوریستی از مهم‌ترین نیازهای توسعه و جذب گردشگر در منطقه می‌باشد.

برای تعیین حداقل حجم مورد نیاز جامعه آماری، از فرمول کوکران استفاده شد. با توجه به این فرمول، حداقل حجم مورد نیاز ۱۷۱ نفر به دست آمد که برای اطمینان بیش‌تر ۲۰۰ پرسشنامه تکمیل گردید.

$$n = \frac{n \times p \times q \times u^2 1 - \frac{\alpha^2}{2}}{n\varepsilon^2 + p - qu^2 1 - \frac{\alpha^2}{2}}$$

$u^2 1 - \frac{\alpha^2}{2} = u. - 975 = 1.96$ P=0.8 q=1-p=1- 0.8=0.2 n=107821
$\varepsilon = 0.06$

$$n = \frac{107821 \times 0.8 \times 0.2 \times 3.84}{107821 \times 0.06 \times 0.06 \times 0.8 \times 0.02 \times 3.84} \quad n = 170.636$$

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

نگارنده، بعد از تدوین پرسشنامه‌ی اولیه که با شناخت و تجربیات وی و بررسی منابع و سوابق تحقیق صورت گرفت، آن را به بوته‌ی آزمایش گذاشته است. از جمله مراحل آزمودن آن، ارائه پرسشنامه به تعدادی از افراد خبره و مطلع و کارشناسِ جغرافیا در گروه آموزشی بود که روایی پرسشنامه را مورد بررسی قرار دادند.

برای سنجش پایایی پرسشنامه یک گروه ۱۰ نفری انتخاب شد و پرسشنامه بین آن‌ها در دو نوبت توزیع گردید و پس از پردازش داده‌ها در دو نوبت، آزمون مقایسه دو نسبت انجام شد.

1) $H_0 = P_1 = P_2$

$H_1 = P_1 = P_2$

2) $\propto = 0/05$

3) $k = Z = \frac{\frac{n_1}{n_1} - \frac{m_2}{m_2}}{\sqrt{p \cdot q \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}\right)}}$

$p = \frac{m_1 + m_2}{n_1 + n_2}$

4) $w\ (z \leq -z_{1-\frac{\propto}{2}}$ و $z \geq z_{1-\frac{\propto}{2}})$

$q = 1 - p$

$w\ (z \leq -z_{0.975}$ و $z \geq z_{0.975})$

$w\ (z \leq -1.96$ و $z \geq 1.96)$

۵) انتخاب نمونه

٦) تصمیم‌گیری= $0.54 < 1.96 = K \notin Z$

چون مقدار عددی ملاک آزمون در ناحیه بحرانی قرار نگرفته است فرضیه‌ی H_0 پذیرفته می‌شود. یعنی نسبت پاسخ‌ها در دو نوبت یکسان است و لذا خاصیت تجدیدپذیری وجود دارد و پایایی ابزار تایید می‌شود.

علاوه بر پرسشنامه، استفاده از مدل «میوسک» و «الگوی توسعه پایدار» و تطبیق منطقه مورد مطالعه براساس این دو روش انجام شد. میوسک (۱۹۷٦)، با توجه به تحول فیزیکی، توسعه‌ی گردشگری را مدل‌بندی کرد. بر طبق این مدل، هرگاه گردشگران از مقصد آگاهی داشته باشند، روند تغییرات فیزیکی و کالبدی شتاب می‌گیرد؛ با شتاب گرفتن این تغییرات فیزیکی، تسهیلات مورد نیاز گردشگری نیز با شتاب بیشتری گسترش می‌یابد. به این ترتیب که نیازهای

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

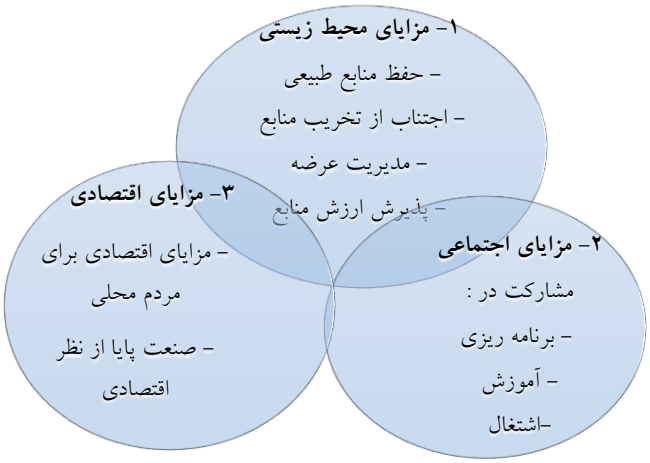
زیرساختی شامل شبکه‌های حمل‌ونقل، تسهیلات اقامتی و پذیرایی، به صورت همزمان با توسعه‌ی فیزیکی گسترش می‌یابند. هنگامی که منطقه مورد نظر از تسهیلات جدید گردشگری اشباع شود، الگوی کاربری زمین تغییر کرده و موجب می‌شود تا منابع جدیدی جایگزین منابع قدیم شود؛ در همین راستا گردشگران خود می‌توانند ارتقاء دهندگان آن منطقه نیز به‌شمار آیند. در این‌جا یادآور می‌شود که توسعه، تنها نباید به‌عنوان یک پدیده‌ی فیزیکی در نظر گرفته شود، بلکه در روند توسعه، ابعاد دیگری مانند اقتصاد، فرهنگ و محیط‌زیست نیز دخالت مستقیم دارند. توسعه‌ی مناسب گردشگری باید به‌صورت «روندِ افزایشِ کیفیتِ زندگی»، هم برای گردشگران و هم برای جوامع میزبان، به‌طور مشابه و یکسان اتفاق افتد. نکته اصلی در این بحث، تعیین کیفیت زندگی گردشگران و اهالی میزبان است، چون دولت‌های میزبان، جوامع میزبان، گردشگران و تامین کنندگان خدمات گردشگری، دخالت مستقیم در تعیین نوع و سطح تغییر فیزیکی کالبدی توسعه گردشگری دارند، هر گروه باید در درک مفهوم توسعه (کمی و کیفی) نسبت به یکدیگر تلاش کنند. تغییرات فیزیکی، جزء لاینفک محیط مناطقی است که از جاذبه‌های توریستی و صنعت گردشگری برخوردار بوده و می‌تواند با اجرا و کنترل برنامه‌های هدایتی، تغییرات فیزیکی و کالبدی نام برده را به گونه‌ای در مسیر مثبت هدایت کند که به جوامع میزبان کمتر آسیب رساند (Sharifzadeh Sh, 2012: 46-47).

در تطبیق مدل میوسک با منطقه مورد مطالعه می‌توان این‌گونه تحلیل نمود:

با توجه به مدل میوسک، شهرستان دزفول با دارا بودن پتانسیل‌های فراوانی مانند رودخانه، مناطق کوهستانی در قسمت شمالی، آبشار، دره‌ها و وجود حیات‌وحش منحصربه‌فرد، باعث گردیده است که مورد توجه بسیاری از طبیعت دوستان و طبیعت‌گردان محلی قرار گیرد. با آگاهی گردشگران از مقصد و گرایش آنان به چنین مناطقی، مستلزم ایجاد زیرساخت‌های مناسب گردشگری نظیر شبکه‌های حمل‌ونقل و تسهیلات اقامتی و پذیرایی می‌باشد که به موازات آن می‌توان به هدف اصلی که شناخت و آگاهی دادن به گردشگران نسبت به مسائل زیست‌محیطی است دست یافت.
Sadler از اولین افرادی بود که در سال (۱۹۹۰)، اقدام به تهیه و ارائه‌ی الگوی اکوتوریسم پایدار نمود (شکل ۱) . وی به سه دسته هدف‌های اساسی در الگوی خود اشاره کرده است:

۱) اهداف اجتماعی:
تامین مزایای اجتماعی، مشارکت در برنامه‌ریزی، آموزش و اشتغال؛
۲) هدف‌های اقتصادی:
مزایای اقتصادی برای جامعه محلی، پایایی اقتصادی در صنعت؛
۳) هدف‌های محیط زیستی:
کمک به حفظ منابع طبیعی، اجتناب از تخریب منابع، مدیریت عرضه، پذیرش ارزش منابع؛ سَدلر، محل تلاقی سه دسته اهداف نامبرده را به‌عنوان «اکوتوریسم پایدار» خوانده است (zahedi, 2006: 120-121).

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

شکل ۱: الگوی اکوتوریسم پایدار منبع: (زاهدی، ۱۲۱: ۱۳۸۵)

در تطبیق این مدل با شهرستان دزفول می‌توان گفت:

با توجه به مدل سَدلر، که به ۳ دسته از اهداف اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی در اکوتوریسم پایدار اشاره می‌کند، الگوی اکوتوریسم پایدار نیز به‌عنوان یک رویکرد مدیریتی، به حفاظت از محیط طبیعی می‌انجامد؛ که با همکاری و همیاری مسئولان و مردم جامعه به‌وسیله ایجاد قوانین و مقررات، دستورالعمل‌های مناسب و اعمال مؤثر آن‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم صورت می‌پذیرد (شکل ۲).

شکل ۲: مدل پیشنهادی هدف‌های اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

- محدوده مورد مطالعه

شهرستان دزفول با مساحت ٤٦٦٢/١ کیلومتر مربع یکی از وسیع‌ترین شهرستان‌های استان خوزستان به‌شمار می‌رود. این شهرستان بین ٤٨ درجه و ١٧ دقیقه تا ٤٩ درجه و ٣٤ دقیقه طول شرقی از نصف النهارگرینویچ و ٣٢ درجه و ٥٨ دقیقه تا ٣٢ درجه عرض شمالی از خط استوا، در شمال استان خوزستان و در ناحیه کوهپایه‌ای آن قرار گرفته است. این شهرستان از شمال به استان لرستان، از شرق و جنوب‌شرق به لالی وگتوند، از جنوب به شهرستان شوشتر، از جنوب‌غرب به شهرستان شوش و از غرب و شمال‌غرب به شهرستان اندیمشک محدوده شده است (شکل ٣).

شکل ٣: نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان دزفول در استان خوزستان

منبع: مرکز آمار ایران

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی مربوط به مشخصات پاسخگویان در این تحقیق، بدین صورت است که:

از ٢٠٠ نفر جامعه‌ی آماری ٤٣/١ درصد زن و ٥٦/٩ درصد مرد می‌باشند.

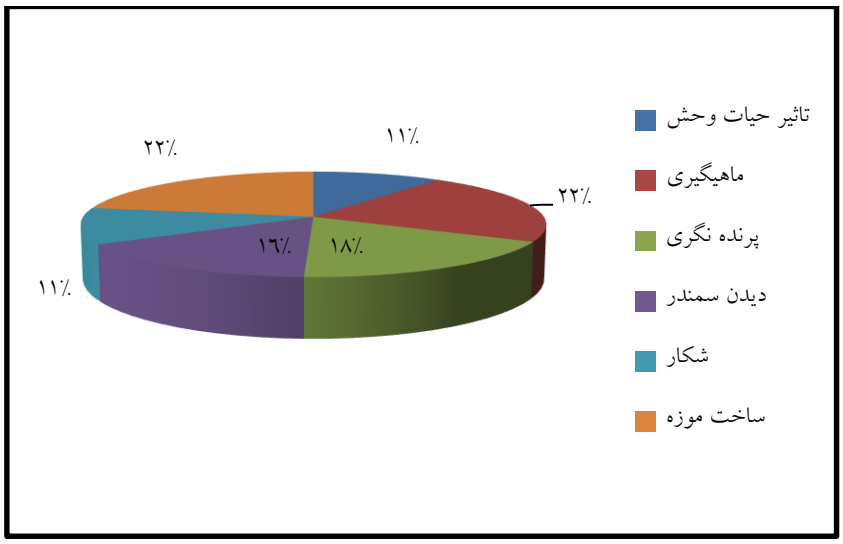
[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

از لحاظ گروه سنی، ۳٤/۷ درصد بین ۲۰ تا ۳۰ سال، پس از آن ۲۰/۳ درصد بین ٤۰ تا ۵۰ سال و کم‌ترین رده سنی مربوط به سنین ٦۰ تا ۷۰ سال است.

میزان تحصیلات پاسخ‌دهندگان به این پرسشنامه نشان می‌دهد که بیش‌ترین میزان، مدرک دیپلم با ۳٦/۱ درصد و پس از آن لیسانس با ۳٤/۲ درصد می‌باشد.

سوال«ب»، از ٦ قسمت تشکیل شده است که نظر پاسخگویان را در جذب اکوتوریست و با توجه به «حیات‌وحش» منطقه بررسی می‌کند (شکل ٤).

در سوال«۱» از قسمت«ب»، تاثیر حیات‌وحش منطقه در جذب اکوتوریست، ۲۲ درصد تمایل اکوتوریست‌ها را به حیات‌وحش منطقه نشان می‌دهد. در سوال «۲»، فعالیت مربوط به ماهی‌گیری، با ٤۷/۵ درصد نشان دهنده‌ی تمایل مردم به این جاذبه می‌باشد. همچنین سوال «۳» فعالیت‌های مرتبط با پرنده‌نگری با ۳۸/٦ درصد به این سوال پاسخ داده‌اند (Azadbakht, Nazari, 2012: 3).

شکل ٤: تمایل پاسخگویان در جذب طبیعت‌گرد با توجه به حیات‌وحش شهرستان دزفول

سمندر کوهستانی لرستان با طول تقریبی ۱۳ سانتی‌متر و سری کوچک و چشمانی سیاه‌رنگ و برآمده بر روی سر، دارای چهار عضو حرکتی (پا) است. دو عضو حرکتی جلویی (دست‌ها) دارای چهار انگشت ظریف و کوچک هستند و دو عضو حرکتی(پاها) دارای پنج انگشت است که راه رفتن روی خشکی را میسر می‌سازد. بدن باریک و کشیده به همراه یک دُم بلند که کمی از پهلو فشرده شده است امکان شنا کردن در آب را به راحتی فراهم می‌سازد. تفاوت اساسی گونه سمندر کوهستانی لرستان با سایر همنوع‌هایش، رنگ‌آمیزی بسیار متفاوت آن است. تمامی گونه‌های این جنس دارای رنگ‌آمیزی مشخصی هستند. یک نوار عریض پشتی زرد، کم‌وبیش موجی شکل که از اتصال لکه‌ای مدور به وجود آمده است مشخصه‌ی اصلی این گونه می‌باشد. بخش پشتی و کناری سیاه، پهلو زرد و این رنگ کم‌وبیش به‌وسیله خطوط سیاه قطع می‌شود. لکه‌های زرد مدور در دو طرف دُم بین چشم‌ها یک لکه زرد که به طرف پوزه

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

باریک می‌شود و پشت هر چشم یک لکه زرد که تا آرواره بالا کشیده می‌شود (Tehrani, 2010: 4). این در حالی است که، عدم برنامه‌ریزی صحیح در امر گردشگری باعث شده است تا این گونه‌ی جانوری در خطر انقراض قرار گیرد (شکل ۵).

سوال«۵»، فعالیت‌های مجاز برای شکار است که هر ۲۰۰ نفر شرکت‌کننده به این سوال پاسخ داده‌اند و۵۵/٤ درصد مخالف این فعالیت می‌باشند.در سوال«٦»، ٤٧/٥ درصد از طبیعت‌گردها، به ساخت موزه طبیعی حیات‌وحش در منطقه رأی مثبت داده‌اند. ۵۰ درصد از پاسخگویان، فصل بهار را مناسب‌ترین زمان برای دیدن حیات‌وحش منطقه دانسته‌اند.

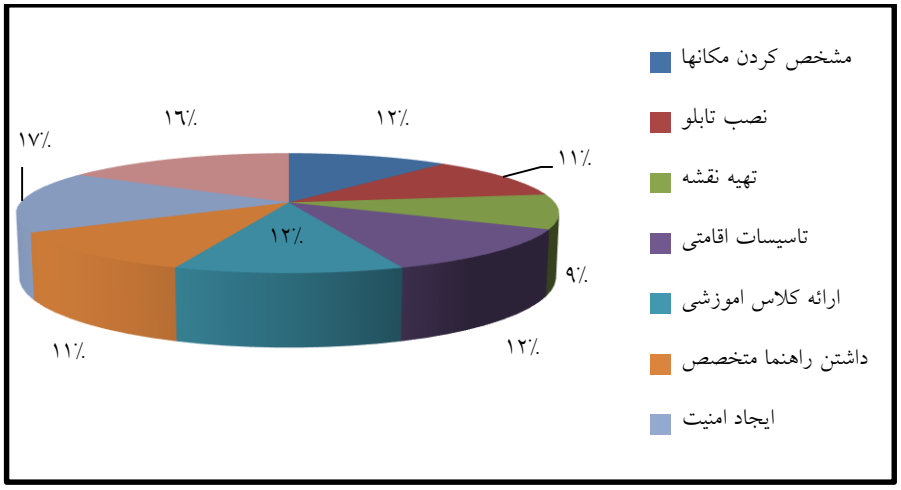

شکل ۵: سمندر لرستانی (امپراطور)

در قسمت پ، که از سؤال «۸» تشکیل شده است، رابطه بین فرهنگ‌سازیِ معرفیِ جاذبه‌های گردشگری و جذب گردشگر سنجیده شده است (شکل ٦)؛ که نتایج آن به شرح ذیل است:

۵۵ درصد رأی موافق برای تعیین مکان‌های طبیعت‌گردی و محل گونه‌های خاص جانوری بر روی نقشه؛ ۵۵ درصد رأی موافق برای نصب تابلوهایی جهت معرفی گونه‌های جانوری در منطقه؛ ٤۵ درصد رأی موافق برای تهیه نقشه طبیعت‌گردی؛ ۵۹ درصد رأی موافق برای تاسیس محل اقامتی و ایجاد خانه‌های محلی؛ ۵۵/۵ درصد رای موافق برای ارائه کلاس‌های آموزشی؛ ۵۵ درصد رأی موافق جهت استخدام و به کارگیری راهنماهای متخصص در امر طبیعت‌گردی؛ ۸۰ درصد رأی موافق برای ایجاد امنیت برای طبیعت‌گردها با ۸۰ درصد رأی موافق برای بهبود حمل‌ونقل جاده‌ای و محلی؛ در نهایت ٤۵/٦ درصد از پاسخگویان عنوان کرده‌اند که برای جلوگیری از انقراض حیات‌وحش منطقه، اقدامات کافی از طرف مسئولان انجام نشده است.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

شکل ٦: نقش فرهنگ معرفی جاذبه‌ها و جذب طبیعت

در این پژوهش از آزمون «کای‌دو» برای آزمون فرضیه تحقیق استفاده شده است، زیرا اطلاعات به‌دست آمده از پرسشنامه فراوانی‌های تجربی (مشاهده شده) است. از طریق این آزمون می‌توان ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته را تعیین کرد.

پس از تشکیل جدول «فراوانی تجربی» و جدول «فراوانی نظری»، محاسبه‌ی مقدارِ عددی ملاک آزمون (۱۵٦/۵۱۸) و تشکیل ناحیه بحرانی ($x^2 \geq 31/41$)، چون مقدار عددی ملاک آزمون برای فرضیه اول، در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد، پس فرضیه H0 قابل قبول نبوده و رد می‌شود. نتیجه می‌گیریم که، بین وجود گونه‌های جانوری کمیاب در منطقه و جذب طبیعت‌گرد، رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

پس از تشکیل جدول «فراوانی تجربی» و جدول «فراوانی نظری»، محاسبه‌ی مقدارِ عددی ملاک آزمون (٤۵۵/۱۲) و تشکیل ناحیه بحرانی ($x^2 \geq 46/194$) برای فرضیه دوم، چون مقدار عددی ملاک آزمون در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد، پس فرضیه H0 قابل قبول نبوده و رد می‌شود. به عبارت دیگر، بین فرهنگ‌سازیِ معرفیِ جاذبه‌های گردشگری و جذب گردشگر، رابطه‌ی معنادار وجود دارد.

نتیجه‌گیری

امروزه گردشگری به‌عنوان بزرگ‌ترین صنعت جهان معرفی شده و درعین حال یکی از منابع اصلی مبادله و کسب درآمد ارزی و اشتغال در بسیاری از کشورهای جهان به شمار می‌رود. رشد و توسعه‌ی گردشگری پیامدی دوجانبه دارد. این صنعت به دلیل قابلیت ذاتی خود، هم می‌تواند موجب بهبود شرایط اقتصادی-اجتماعی جامعه گشته و هم می‌تواند منجر به تخریب محیط‌زیست، از بین رفتن هویت بومی و فرهنگ سنتی گردد. مناطق گردشگری را می‌توان ازنظر انواع معیارها نظیر تسهیلات، نوع مسیرهای دسترسی، نوع وسایل حمل‌ونقل، نوع گونه‌های قابل مشاهده، ارزش گونه‌های قابل مشاهده و بسیاری معیارهای دیگر، طبقه‌بندی نمود این کار از طرفی فرصت انتخاب مناطق مقصد

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

گردشگری را به انواع گردشگران با علایق گوناگون می‌دهد و از طرف دیگر این مطالعات، تصویری کلی از مناطق گردشگری را در اختیار آنان می‌گذارد.

در این تحقیق برنامه‌ریزی گردشگری درزمینه «حیات‌وحش» شهرستان دزفول، با استفاده از آزمون «استقلال صفات»، مدل میوسک و الگویِ اکوتوریسم پایدار صورت گرفت. نتایج حاکی از آن است که در این منطقه بین حیات‌وحش منطقه و جذب گردشگر رابطه‌ی معنادار وجود دارد. همچنین فرهنگ‌سازی معرفیِ جاذبه‌های اکوتوریستی یکی از مهم‌ترین نیازهای توسعه و جذب گردشگر در منطقه محسوب می‌شود. با توجه به مدل میوسک، شهرستان دزفول با دارا بودن پتانسیل‌های فراوانی شامل رودخانه، آبشار، دارا بودن کوهستان در قسمت شمالی، دره‌ها و حیات‌وحش منحصربه‌فرد، باعث گردیده که مورد توجه بسیاری از دوستداران طبیعت و طبیعت‌گردان قرار گیرد. لذا با آگاهی گردشگران از مقصد و گرایش آنان به چنین مناطقی، روند و سیر تغییرات فیزیکی و کالبدی سرعت گرفته که تداوم آن ایجاد زیرساخت‌های مناسب گردشگری نظیر شبکه‌های حمل‌ونقل و تاسیسات اقامتی و پذیرایی می‌باشد.

در مدل پیشنهادی با الگوبرداری از مدل سَدلر که بر روی اکوتوریسم پایدار تاکید می‌نماید، ۳ هدف اجتماعی، اقتصادی و محیطِ زیستی در شهرستان دزفول مورد بررسی قرار گرفت.

هدف‌های اجتماعی مورد نظر در مدل پیشنهادی، فرهنگ‌سازیِ معرفیِ جاذبه‌ها در جهت طبیعت‌گردی می‌باشد که شامل، تهیه‌ی نقشه‌های طبیعت‌گردی، نصب تابلوهای معرفی گونه‌های جانوری منطقه در حریم زندگی آنان، مشخص کردن مکان‌های طبیعت‌گردی در ورودی‌های شهرستان، ارائه کلاس‌های آموزشی و تربیت راهنمایان بومی متخصص در امر طبیعت‌گردی ذکر شده است.

هدف‌های اقتصادی در این مدل، ایجاد شغل، مزایای اقتصادی جهت مردم محلی، کسب منافع اقتصادی از طریق فعالیت‌های مساعد محیط‌زیست، احداث امکانات رفاهی نظیر تاسیسات اقامتی و ایجاد خانه‌های دوم، بود.

در هدف‌های زیست محیطی به حفاظت از منابع و جلوگیری از تخریب آن توجه شده است. همچنین شناخت مهم‌ترین گونه‌ی جانوری منطقه، شناخت مهم‌ترین فعالیت‌های جاذب مربوط به حیات‌وحش، پذیرش ارزش منابع مورد نظر بودند. پرنده‌نگری و ماهیگیری جزء پتانسیل‌های بالقوه در منطقه است که برنامه‌ریزی برای آن‌ها یکی از مهم‌ترین اقداماتی به‌شمار می‌رود که می‌تواند عامل درآمدزایی مهمی برای ساکنین آن، با توجه به توسعه پایدار منطقه باشد.

تشابه نتیجه تحقیق حاضر با تحقیقات انجام شده در سطح جهان نشان دهنده‌ی این است که: اگر چه منابع حیات‌وحش در این منطقه ارزش و اهمیت جهانی دارند، اما عدم آگاهی مردم محلی از گونه‌های منقرض شده و در حال انقراض (Maciejewski, 2014)، عدم آگاهی مردم از ارزش منابع طبیعی مخصوصا حیات‌وحش (Seth Appiah-O, 2011)، بی‌توجهی مسئولین و عدم اختصاص بودجه کافی به نواحی روستایی و محلی برای حفظ گونه‌ها(Xiang, 2011)، نگاه تک بعدی سودجویان به ارزش اقتصادی منابع بدون در نظر گرفتن ارزش‌های فرهنگی، احساسی و روانی(Mobaraki, 2008)، فقدان مدیریت و مدیریت نامناسب، حیات‌وحش منطقه را مورد تهدید قرار داده است.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

لذا بر اساس پژوهش‌های میدانی در منطقه و همچنین مطالعه منابع کتابخانه‌ای در حیطه گردشگری پیشنهاداتی به شرح زیر اِرائه می‌گردد:

تشویق زنان بومی و هنرمندان صنایع‌دستی شهرستان دزفول برای طراحی نقش گونه‌ی«سمندر امپراطور» بر روی تمامی صنایع‌دستی خود مانند، چوب، گلیم، کَپو و... برای حمایت و معرفی آن. فروش محصولات تبلیغاتی از قبیل: کیف‌های پارچه‌ای با طرح گونه‌های در حال انقراض و منقرض شده‌ی منطقه به جای پلاستیکی به‌منظور اِشاعه فرهنگ زیست‌محیطی و توجه به ارزش جانوران منطقه، ساخت پکیج‌های آموزشی در ارتباط با طبیعت‌گردی، آموزش فرهنگ زیست‌محیطی استفاده از محیط طبیعی، اطلاعات مربوط به فون، فلور، طبیعت، محیط‌زیست و زمین‌شناسی شهرستان دزفول، پکیج کارت پستال از فون و فلور منطقه به همراه اطلاعات و عکس‌های رنگی، کلیه اطلاعات می‌تواند به‌صورت لوح‌های فشرده، پوستر، بنرهای تبلیغاتی نیز باشد. دعوت از مسئولان در منطقه برای مشاهده‌ی وضعیت امرار معاش مردم بومی، محیط‌زیست و آثار منفی که فقر مردم محلی می‌تواند بر روی محیط‌زیست منطقه داشته باشد.

ساخت موزه‌ی طبیعی حیات‌وحش برای بهره‌برداری غیرمستقیم از گونه‌های خاص از جانب بخش دولتی و خصوصی، در جهت معرفی گونه‌های جانوری و پوشش گیاهی منطقه.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

References

- Azadbakht, N., Nazari, H., (2012), "Look at biology,threats and remedies For protecting of Neurergus Kaiseri", Department of Natural Resources Lorestan Province. [on line]: https://www.civilica.com/Paper-NATURE01-NATURE01_064.htm1.
- Badakhshan, M., Hassanpoor, G. h., (2010), "***Tourism attraction of north of Dezful***" Qom; Publishers: Hamgara. [In Persian].
- Barua, M., Jatin, T., Riyaz Akhtar, A., (2010) "Mutiny or clear sailing? Examining the role of the Asian elephant as a flagship species", ***Human Dimensions of Wildlife***, 15 (2): 145-160.
- Deluca, J., (2012), "Birds of conservation concern in eastern Acre, Brazil", ***Tropical conserva on science***, 5 (3): 301-319.
- Drumm, A., Moore, A., (2008), "***Ecotourism development a manual for conservation planners and managers***", Translater: M, Ranjbar,Tehran, Publishers: Ayiizh. [In Persian].
- Kruger, O., (2005), "The role of ecotourism in conservation", ***Biodiversity and conservation***, 14: 579 -600
- Khataei, M., farzin, M. R., mousavei, A., (2008), "Measuring the efficiency of selected hotels in Tehran: A DEA Approach", ***IQBQ***, 8 (2) :1-24. [In Persian]. [on line]: http:// Journals. modares.ac.ir/article-18-7926-fa.html.
- Ling-en W., Linsheng, Z. H, Yangjian, Z. H., Bin, Z. H., (2014), "Ecotourism environmental protection measures and their effects on protected areas in China", ***Sustainability***, 6: 6781-6798. [on line]: www.mdpi.com/Journal/sustainability
- Maciejewski, K., Kerley, G., (2014), "Understanding tourists' preference for Mammal Species in private protected area", ***Plos one***, 9 (2): 1-8.
- Pichering, C., Hill, W., (2007), "Impacts of recreation and tourism on plants in protected areas in Australia", Conservation Biology, 85: 791-800.
- Seth Appiah-O., (2011), "Using protected areas as a tool for biodiversity conservation and ecotourism: A case study of kakum national Park in Ghana", ***Natural Resources An international Journal***, 37: 500-510.
- Sukserm, T. h.,Thiengkamol, N.,Thiengkamol, T., (2012), "Development of the ecotourism managment model for forest Park", ***The Social Sciences***, 7 (1): 95-99
- Tehrani, M., (2010), "***Identification of neurergus Kaiseri habitat in Lorestan Province***" Department of Environment: Tehran. [In Persian].
- Zahedi, Sh., (2006), "Sustainable tourism and ecotourism (Environmental Perspective)", Tehran, Allameh Tabataba'i University Press and Publishing Center, 232 pp. [In Persian].
- Ziaie, H., (1997), "***A field guide to the Mamals of Iran-Tehran-Iran***", Tehran: Department of The Environment, 298 pp.
- Sharifzadeh, Sh., (2012), "***Feasibility study of introducing and teaching natural phenomena in the direction of Darabad mountains (case study from Strait to Peak) using GIS***", Tehran: Islamic Azad University of Tehran, center Branch. [In Persian].
- Safaei_Mahroo, B., (2014), "Ecological investigation of critically endangered Kaiser's mountains newt in Khozestan and Lorestan provinces of Iran", M.Sc. thesis. Islamic Azad University, Science and Research Branch.114 pp. [In Persian].
- Mobaraki, A., (2008), "Economic values of wildlife species, case study of sea Turtles", ***Journal of reserch in mojesabz***, 29: 30-36.
- Moradi, A., Danekar, A., (2012), "***Exploring the conceptual framework for wildlife tourism***". [on line]: https://www.civilica.com/Paper-CTEI01-CTEI01_452.html.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

- Veríssimo, D., Iain, F., Jim, G., Rachael, B., Douglas C. M., (2009),"Birds as tourism flagship species: a case study of tropical islands", ***Animal Conservation***, 6: 549-558.
- Verissimo, D., Douglas, C. M., Robert, J. S., (2011),"Toward a systematic approach for identifying conservation flagships", ***Conservation Letters***, 1: 1-8.
- Veríssimo, D., Tatiana, P., Maria, C. M., Santos, P. F., Develey, I., Robert, J. S., Douglas, C. M., (2014), "Using a systematic approach to select flagship species for bird conservation", ***Conservation biology***, 28 (1): 269-277.
- Xiang, Z., Yu, Y., Yang, M., (2011), "***Does flagship species tourism benefit conservation***?", Chinese Science Bulletin, springer link, Berlin.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]